

Obsah

Předmluva k českému vydání	11
--------------------------------------	----

PRVNÍ ČÁST:

PRAMENY A METODY

1	PRAMENY	17
1.1	Prolegomena	17
1.2	Prameny a jejich vzájemný vztah	19
1.2.1	Biblické prameny	24
1.2.2	Archeologické prameny z Palestiny	37
1.2.3	Mimobiblické textové prameny z Palestiny a sousedních kultur	38
1.2.4	Ikonografické prameny z Palestiny a sousedních kultur	42
2	METODY	44
2.1	Exegetické metody	44
2.1.1	Diachronně zaměřené metody: Postupy historické kritiky	45
2.1.2	Synchronně zaměřené metody: Kanonický přístup, strukturální analýza a „new literary criticism“	50
2.1.3	Metody orientované na užití: Tázání z pozic feminismu, sociálních dějin a teologie osvobození	53
2.2	Metody biblické archeologie / archeologie Palestiny	54
2.3	Metody hebrejské epigrafiky	62
2.4	Metody biblické ikonografie / ikonografie Palestiny	64

DRUHÁ ČÁST:
DĚJINY A NÁBOŽENSKÉ DĚJINY
STAROVĚKÉHO IZRAELE

3	DĚJINY A NÁBOŽENSKÉ DĚJINY IZRAELE: VÝCHODISKA	73
3.1	Předpoklady: Izrael versus Kenaan, JHVH versus Baal a starověký Blízký východ jako horizont chápání biblických knih	73
3.2	Terminologie	77
3.2.1	Pojmy Kenaan, Izrael / Izraelec, Judsko / Judejec, Jehud, Judea, Žid, Samařan / samaritán a Palestina	77
3.2.2	Dějiny, příběhy, dějepisectví a vyprávění příběhů	84
3.2.3	Pojmy monoteismus, polyteismus, monolatrie, henoteismus, polyjehvismus	86
3.3	Lidé a bohové: Oficiální a lokální kult, osobní zbožnost / / domácí kult, kult každodenní a sváteční	88
3.4	Lidé a jejich zemřelí / předci: Hrob, pohřbívání, péče o zemřelé, nekromantie, kult zemřelých / uctívání předků a naděje ve vzkříšení	103
3.5	Prostor: Geografická charakteristika Palestiny	105
3.6	Čas: Kalendář, počítání času a (ještě jednou) chronologie	109
4.	DĚJINY A NÁBOŽENSKÉ DĚJINY „IZRAELE“: HISTORICKÝ PŘEHLED	112
4.1	Pozdní doba bronzová	112
4.1.1	Hospodářství a společnost: Konec egyptské nadvlády nad provincií Kenaan a království městských států	112
4.1.2	Náboženství a kult: Mezinárodní svět bohů a dominance mužských božstev v městských panteonech a chrámech	114
4.2	Od doby železné I po dobu železnou IIC (asi 1200/1150–587/586 př. Kr.)	118
4.2.1	Hospodářství a společnost: Doba deurbanizace, růstu sídel, vývoje kmenů, měst, teritoriálních států a provincií	118
4.2.2	Náboženství a kult: Místní panteony, svatyně pod širým nebem, národní bohové a žádný městský chrám	155

4.3	Babylónsko-perská doba (587/586–333/332 př. Kr.)	192
4.3.1	Hospodářství a společnost: Období exilu, částečného návratu, nového začátku a konfliktů s obyvateli země	193
4.3.2	Náboženství a kult: Tradice a inovace	217
4.4	Helénistická doba (333/332–63 př. Kr.)	233
4.4.1	Hospodářství a společnost: Mezi asimilací a revolucí	233
4.4.2	Náboženství a kult: Řečtí bohové a <i>interpretatio graeca</i> autochtonních božstev	249
	Slovníček pojmů	255
	Chronologické tabulky	260
	Literatura ke studiu Starého zákona	269
	Seznam vyobrazení	284
	Rejstřík biblických knih a dalších spisů	286
	Rejstřík osobních jmen	291
	Rejstřík místních názvů	296
	Rejstřík věcný	300

Tradice a překlady

„Pravý“ či „původní“ text Starého zákona je abstraktní útvar, který byl sestaven z různých „svědků“ textu, již se od sebe mohou lišit. Nejdůležitější jsou:

1. *Masoretský text* či *textus receptus* je v kritických edicích považován za hlavní text. Název „masoretský text“ je zavádějící proto, že sugeruje jednotu, která neexistovala. Označuje *skupinu* příbuzných rukopisů – středověké reprezentanty starého textu, který byl již brzy (v 1. stol. po Kr.) hlavním proudem židovství (tj. tím, jenž přežil události okolo roku 70 po Kr.) uznán za jediný text. Byl tedy v pouze mírně se obměňující formě přepisován častěji a pečlivěji než jiné texty. Díky pečlivosti opisovačů bylo v této skupině textů od začátku málo odchylek. Jednotlivý text, který by mohl být považován za „pravý“ masoretský text, tedy nikdy neexistoval. Ve skupině masoretských textů sice existovaly rozdíly, avšak měly společný ideál a záměr text sjednotit, a ty se v průběhu času prosazovaly stále silněji. Masoretský text byl takřka pevně ustaven již v 8., nejpozději 9. stol. po Kr.

Konečná podoba masoretského textu s vokalizací, akcenty a aparátem masory (odtud jeho označení) však pochází teprve ze středověku. Dřívější podoby čistě konsonantního textu bez vokalizačních značek a akcentů označujeme jako texty protomasoretské (doloženy v textech z Judské pouště z 3. stol. př. Kr. – 2. stol. po Kr.). Termín „masoretský text“ se zpravidla užívá pouze pro masoretskou tradici Árona Ben Ašera a jeho rodiny (rané 10. stol. po Kr. v Tiberiadě), tedy jen pro část zástupců textové tradice masoretské textové skupiny. Masoretský text (či spíše masoretská skupina textů) tedy obsahuje konsonanty, které jsou doloženy v protomasoretských textech z období druhého chrámu, a masoru. Masora byla vytvořena → *masorety* (= tradenty textu) a skládá se z vokalizačních značek a akcentů, paratextových prvků (rozdělení textu, písarských značek, jako jsou *nun inversum* a *puncta extraordinaria*, *ketiv / kere*⁶ atd.) a aparátu masory (pokyny k tradování textu). Biblia Hebraica Stuttgartensia vychází z kodexu Petropolitanus (dřívější Lenigradensis, proto sigla L) B19^A ze Sankt-Peterburgu, který byl dokončen roku 1008/1009 po Kr. a představuje nejstarší úplný a pečlivě vypracovaný rukopis tiberiadského textu.

⁶ Písarské značky, které upozorňují na to, že na psanou verzi textu nemá být brán zřetel (*ketiv* = „jak stojí psáno“) a je ji třeba doplnit jinými slovy nebo slovem (*kere* = „jak je třeba číst“).

2. *Samaritánský Pentateuch* je text Tóry, který tradovali samaritáni (k tématu viz kap. 3.2.1) ve zvláštní podobě starohebrejského písma. Vznikl snad kolem roku 100 př. Kr. jako vlastní „edice“ samaritánského náboženského společenství. V → *Kumránu* byly nalezeny texty, které jsou samaritánskému Pentateuchu velmi blízké a o nichž se má za to, že pro samaritány představovaly vzor. Nazývají se předsamaritánské, protože (oproti masoretské skupině textů) mají se samaritánským Pentateuchem společné jazykové korektury a harmonizace. Chybí jim však prvky typické pro samaritánský Pentateuch, které spočívají v obsahových a fonetických změnách oproti masoretské skupině textů. Nejdůležitější obsahové posuny samaritánského Pentateuchu jsou změny, které zdůrazňují ústřední roli Šekemu a hory Gerizím, a tím ukazují na specifika náboženství samaritánů.

3. Texty z *Žudské pouště* (Kumrán,⁷ Masada, Nachal Chever, vádí Murabba'át) jsou sepsány v aramejském, hebrejském a řeckém jazyce a přinášejí biblické i mimobiblické texty. Biblické texty, které byly nalezeny v Kumránu, pocházejí z různých časových údobí mezi 3. stol. př. Kr. a 1. stol. po Kr. z různých míst a písarských škol. Proto jsou velmi textově rozmanité. Dvě hlavní skupiny tvoří protomasoretské a předsamaritánské texty. Vedle toho existuje ještě jedna skupina textů, jež dokládá vlastní, patrně typicky kumránský způsob psaní, který se (také v nebiblických textech) vyznačuje užíváním vlastní ortografie (např. častým plným vypisováním [= *plene*]), morfologií (např. dlouhými formami osobních zájmen, zájmenných sufixů) i praktikami písarů (např. častá absence *litterae finales*, užívání starohebrejských písmen nebo kryptogramů pro zdůraznění mimořádných jevů nebo Božího jména). Za zmínku stojí kromě toho texty stojící blízko (re)konstruované hebrejské předloze Septuaginty (např. 4QJer^{bd}), a také velká skupina tzv. nezávislých textů, jež nelze přiřadit k žádné z dosud uvedených skupin textů a které se zčásti ode všech významně odlišují.

Mezi různými překlady, které vznikly ve starověku a vycházejí z různých hebrejských předloh, zaujímají výjimečné postavení především Septuaginta (LXX, cílový jazyk řečtina) a její revize (Theodotión, Aquila, Symmachos a pět sloupců Órigenovy Hexaply [asi 185/186–253/254 po Kr.], dále Vulgáta (cílový jazyk latina; vychází z masoretské skupiny textů) a targumy (cílový jazyk aramejšтина;

⁷ J. C. VanderKam, *Einführung in die Qumranforschung. Geschichte und Bedeutung der Schriften vom Toten Meer*, Göttingen 1998.

vycházejí z masoretské skupiny textů). Každý překlad je v zásadě interpretací překladatele, je tedy závislý na jeho filologických schopnostech, stylistických preferencích a teologických či didaktických záměrech. Přesto se textová kritika pokouší z překladů (re)konstruovat, jaké hebrejské předlohy daný překladatel používal. Kritéria (re)konstrukce hebrejských předloh z překladů jsou ovšem zpravidla vystavena námitce subjektivity. V zásadě platí: nelze-li odchylku v překladu textu masoretské textové skupiny vysvětlit jako výsledek teologického či didaktického výkladu nebo překladatelského omylu (např. záměnou či vynecháním písmen v textu překladu), lze předpokládat, že překlad vychází z nějaké jiné hebrejské předlohy. Pak je možné pokusit se text zpětně překládat do hebrejštiny, a tím (re)konstruovat domnělou hebrejskou předlohu. Takové (re)konstrukce jsou přijatelné zejména tehdy, když jsou doloženy nemasoretským způsobem čtení hebrejštiny. Přesto často nelze rozhodnout, zda je odchylka od znění masoretské skupiny textů dána odlišnou hebrejskou předlohou nebo byla záměrem překladatele.

Septuaginta (LXX), překlad hebrejských a aramejských textů Starého zákona do řečtiny, která v helénistické době (→ *helénismus*) byla jakousi *lingua franca*, znamenal pro život helénistických obcí i škol obrovské ulehčení. Zároveň tím byla hebrejská Bible poprvé představena řeckému světu. Pro helénistické židovstvo, novozákonní autory a raně křesťanskou církev byla zásadním textem právě *Septuaginta*, a nikoli hebrejské a aramejské „původní texty“. Vzhledem k jejímu významu je pramenná základna vskutku široká (fragmenty psané na papýru či pergamenu z 2. stol. př. Kr.; unciálou psané čili → *majuskulní* rukopisy z 4.–10. stol. po Kr.;⁸ → *minuskulní* či kurzívou psané rukopisy z 9.–16. stol. po Kr.). Název *Septuaginta* se odvozuje z tradice, podle níž dvaasedmdesát (proto LXX = „sedmdesát“) jeruzalémských starších mělo na žádost krále Ptolemaia II. Filadelfa (283/282–246 př. Kr.) do řečtiny přeložit Tóru (viz *List Aristeův*⁹). Tento mýtus o původu *Septuaginty* byl v prvních křesťanských staletích rozšířen na všechny biblické

⁸ Mezi nimi tři nejdůležitější rukopisy: *Codex Vaticanus* z 4. stol. po Kr., *Codex Sinaiticus* z téže doby a *Codex Alexandrinus* z 5. stol. po Kr.

⁹ *List Aristeův*, český překlad in: Z. Soušek (ed.), *Knihy Tajemství a moudrosti I. Mimobiblické židovské spisy. Pseudepigrafy*, Praha 1998, s. 25–77.

knihy přeložené do řečtiny. Překládání biblických knih ve skutečnosti začalo snad v 1. polovině 3. stol. př. Kr. v židovském diasporním (→ *diaspora*) společenství v Alexandrii. Nejprve byla přeložena Tóra a teprve v průběhu následujících dvou staletí postupně následovaly zbývající knihy (viz prolog k Ježíši Sírachovi z doby kolem roku 132 př. Kr., který zná Zákon, Proroky a mnohé ze Spisů v řeckém znění). Spor o to, zda u počátků LXX stál pokaždé jen jeden překlad každé jednotlivé knihy hebrejské Bible (hypotéza jednoty), nebo zda je nutné počítat s pozdějším spojováním různých pokusů o překlad (hypotéza targumů), se zdá nahrávat hypotéze jednoty. Hebrejská předloha LXX se zčásti velmi odlišuje od jiných textů (např. od masoretské skupiny textů, targumů, Pešity [= syrský překlad] a Vulgáty). Kvalita překladu jednotlivých knih je skutečně rozdílná a již brzy se různé revize pokoušely zesílit vazbu na hebrejský originál (např. Papyry Fouad 266 a Ryland 458 v 2./1. stol. př. Kr.; *kaige*-Theodotión v polovině 1. stol. př. Kr.; Aquila kolem roku 125 po Kr.; Symmachos v 2./3. stol. po Kr.). Utřídit a zvážit počet revizí a nových překladů LXX bylo mj. záměrem Órigenovým, který v polovině 3. stol. po Kr. ve svém díle Hexapla postavil vedle sebe hebrejský text, hebrejský text v řeckém přepisu, Aquilův a Symmachův překlad, LXX (tzv. hexaplární recenzi) a recenzi *kaige*-Theodotión (s překlady do té doby neznámých předloh).

LXX obsahuje kromě řeckého překladu čtyřiaadvaceti knih hebrejského → *kánonu* (s odchylkami a dodatky) řecký překlad dalších spisů, které jsou reformačními církvemi počínaje Andreasem Bodensteinem von Karlstadt (1486–1541) (následovaným Martinem Lutherem [1483–1546]) nazývány → *apokryfy*, v římskokatolické církvi pak → *deuterokanonické knihy*. Skupina apokryfních či deuterokanonických knih zahrnuje spisy, které byly přeloženy z hebrejských nebo řeckých předloh (např. Ježíš Sírach, Tóbijáš). Dále patří k LXX také knihy, které jsou reformačními církvemi označovány jako → *pseudepigrafy*, katolickou církví jako apokryfy (viz níže *Kanonizace*).

Vulgáta je překlad hebrejské Bible do latiny, který byl vypracován mezi léty 390 a 405 po Kr. církevním otcem Jeronýmem (asi 342–420). Hebrejská předloha Vulgáty je takřka totožná s masoretskou skupinou textů. Také Vulgáta obsahuje více spisů než hebrejská Bible (viz níže oddíl 3).

Targumy jsou překlady Starého zákona do aramejštiny. Vznikly v různých dobách v důsledku toho, že se, zejména od babylónsko-perské doby, aramejšтина prosadila jako *lingua franca* Blízkého východu. Nejstarší fragmenty targumů jsou známé z Kumránu. Dále je třeba zmínit Targum Onkelos k Pentateuchu a Targum Jónatan k Prorokům, které oba vznikly nejspíše

v Palestině před koncem Bar Kochbova povstání (132–135 po Kr.). Byly vypracovány, tradovány a později vokalizovány ve společenstvích a školách babylónské diaspory ve 4. stol. po Kr. Zatímco Targum Onkelos do značné míry překládá hebrejský text, nabízí Targum Jonatán leckdy spíše parafrázi s aktualizujícími tendencemi. Pozdější palestinské targumy (mezi nimi targum z káhirske genízy¹⁰ ze 7.–11. stol. po Kr., Targum Neophyti I [rukopis z roku 1504, datování ztraceného „originálu“ mezi 1. a 5. stol. po Kr.]) existovaly k Pentateuchu, Prorokům a ke všem Spisům s výjimkou Daniela a Ezdráše–Nehemjáše. Vyznačují se velikou rozmanitostí a často jazykovým stylem židovsko-palestinské aramejštiny z byzantské doby.

Kanonizace

Texty Starého zákona tvoří společně s novozákonními spisy (a v římskokatolické tradici ještě s deuterokanonickými spisy) tzv. „kánon“ (z řec. *kanón*, „měřící šňůra, norma“), tj. určující pravidlo a směrnice pro křesťanskou teologii, zvěstování a křesťanské jednání. Obecněji může být „kánon“ definován jako normativní sbírka svatých textů či knih závazných pro určité náboženské společenství, které jsou směrodatné zejména pro jeho instituce (školství, právo, liturgie, teologie) a jimž je členy tohoto společenství oproti jiným spisům připisována prvořadá autorita.¹¹

Ačkoli je „kánon“ pojmem řeckým a jeho užívání pro závaznou sbírku starozákonních a novozákonních spisů pochází z církevního práva 4. stol. po Kr., myšlenka sbírky závazných spisů, stanovení jejich doslovného znění (srv. fixační formulí v Dt 4,2; 13,1) a jejich pořadí, ale i záměr předávat tyto spisy z generace na generaci, jsou na Blízkém východě známy již dlouho. V mezopotámském školství vznikaly např. od nejdávnějších dob „kanonické“ seznamy, jejichž forma a pořadí byly pevně stanovené a jež tvořily součást základního

¹⁰ Prostor, kde se uchovávaly židovské spisy a rituální předměty, jež už nebyly kvůli poškození užívány v liturgii. Geníza často patřila k synagoze. Káhirska geníza, která patřila k Ezdrášově synagoze židovské sekty karaitů, je jednou z nejznámějších geníz vůbec. Zachovalo se zde přibližně 200 000 fragmentů židovských spisů.

¹¹ C. Dohmen – M. Oeming (eds.), *Biblischer Kanon – warum und wozu? Eine Kanontheologie*, Freiburg – Wien aj. 1992.

vzdělání písařů.¹² Analogicky k tomu lze i počátky kanonizace starozákonních spisů hledat ve školství. Vytváření hebrejského i později křesťanského biblického kánonu se uskutečňovalo ve více etapách a v průběhu několika staletí. Aby bylo možné psát o kanonizaci hebrejské Bible, bylo by nutné načrtnout literární historii jejích jednotlivých knih a sbírek. Historické počátky kanonizace tak zůstávají do značné míry temné. Existují jen dva literárně dostupné a datovatelné orientační body: poprvé se myšlenka pevného souboru biblických knih vyskytuje u Ježíše Síracha 44–50 (asi 180 př. Kr.). Myšlenku uzavřeného a neměnného korpusu knih (= židovský kánon, ačkoli tento pojem dosud neexistoval) explicitně formuluje přibližně roku 93 po Kr. teprve Josephus Flavius (Apion. I,8), ovšem počítá k němu jen dvaadvacet spisů, které bohužel přesně nevyjmenovává.¹³ 1. stol. po Kr. jakožto dobu konsolidace hebrejské Bible co do jejího rozsahu lze také spojovat s dějinami textu. Po několika staletích textové plurality (viz nálezy v → *Kumránu*) se v 1. stol. po Kr. konsolidoval biblický text judaismu do podoby protomasoretské (→ *masoreti*) skupiny textů. Tato situace byla výsledkem různých politických i společensko-náboženských faktorů, jakým bylo např. přijetí → *Septuaginty* společenstvím křesťanů (což vedlo k jejímu odmítnutí ve společenství židovském) nebo konec společenství v Kumránu (70 po Kr.). Nepochybně bylo důležité, že kněžské kruhy, které tradovaly (proto)masoretskou skupinu textů, byly jedinou organizovanou skupinou, jež po zničení druhého Chrámu mohla dále zaručovat předávání textů. Tak se prosadila jejich textová tradice. Neexistuje žádný spolehlivý důkaz pro to, že by v této době došlo k nějakému oficiálnímu setkání, které by vydalo rozhodnutí o kanonické autoritě čtyřiačtyřiceti knih hebrejského kánonu s ohledem na (proto)masoretskou skupinu textů. Rabínskou synodu v Javne/Jamni, která zasedala mezi lety 75 a 117 po Kr. a jež měla takové usnesení vydat, není možné doložit.

¹² P. D. Gesche, *Schulunterricht in Babylonien im ersten Jahrtausend v. Chr.*, Münster 2001.

¹³ Naproti tomu 4Ezd v přibližně stejné době dokládá 24 spisů.

Čtyřiaadvacet knih *hebrejské Bible* se dělí do tří oddílů – Tóra („Zákon“), *Neviim* („Proroci“ = Jozue až Malachiáš) a *Ketuvim* („Spisy“) – jež odrážejí různá stadia jejich přijímání do kánonu a jejich vzájemný vztah (to nejdůležitější stojí na začátku). Z počátečních písmen uvedených tří oddílů (T-N-K) vzniklo slovo TaNaK nebo Tenach, které v židovské tradici označuje hebrejský kánon. Knihy Samuelovy, Královské a Paralipomenon, knihy Ezdráš a Nehemjáš i dvanáct menších proroků jsou v hebrejské Bibli počítány vždy jako jedna kniha, a proto – na rozdíl od německé (Lutherovy) Bible [a také českých Biblí – pozn. překl.] – je výsledný počet pouze čtyřiaadvacet, a nikoli devětatřicet spisů. Výslovně zde budiž zmíněna kniha Daniel, která navzdory prorockému obsahu nebyla zařazena mezi *Neviim*, nýbrž *Ketuvim*. To je zpravidla vysvětlováno pozdější dobou jejího dokončení v pomakabejské době (kanonizace *Neviim* byla uzavřena předtím) a/nebo protiapokalyptickými (→ *apokalyptika*) tendencemi židovství v době uzavření kánonu.

Německé [i *české* – pozn. překl.] *Bible* rozdělují (v návaznosti na Lutherovu Bibli) spisy hebrejské Bible na: 1. knihy historické, 2. knihy naučné, 3. knihy prorocké, což odpovídá sledu minulost – přítomnost – budoucnost. Dělení se opírá o strukturu LXX a → *Vulgáty*, která však obsahuje více spisů ([protestantské] apokryfy, resp. [římskokatolické] deuterokanonické knihy; viz přehled níže). Knihy přesahující rámec hebrejského kánonu jsou v LXX a *Vulgátě* podle svého obsahu přiřazeny ke knihám historickým, naučným či prorockým. Knihy označované (v římskokatolické tradici) jako deuterokanonické jsou v následujícím přehledu vyznačeny tučně. Jsou obsaženy v katolických vydáních Bible.

Rejstřík osobních jmen

- Abímelek 125
 Abraham 99
 Adad-nárári III., asyrský král 133, 138
 Adón Ekrónský 153
 Afrodita, řecká bohyně 220, 249
 Ahura Mazda, bůh s monolatrckými
 (mototeistickými?) rysy 195, 229,
 232
 Achab, syn Omrího, izraelský král
 136, 172, 183
 Achaimenovci 194, 229, 233
 Achaz, král judský 140
 Achazjáš, král judský 136
 Achíkar 223
 Alexandr I. Balas 244
 Alexandr III. Makedonský (řečený
 Veliký) 194, 196, 212, 233, 248n
 Alexandr Jannaios 246, 248
 Alexandra Salomé / Salina 248
 Alkimos, velekněz 243, 251
 Amasjáš, Chazaelův nástupce 144
 Amél-Marduk / Evíl-Merodak,
 Nabukadnezarův syn 111, 206
 Amón, Menašeho syn 151, 184
 Amónci 154
 Amun, egyptský bůh 115
 Anat, bohyně 116n, 164, 170, 185
 Anat-bét-el 222
 Anat-jaho 164, 222
 Andromachos, guvernér 234
 Antiochos III. Veliký (Megas) 234,
 237, 239
 Antiochos IV. Epifanés 97, 234,
 239–241, 243, 249–251
 Antiochos VI. 244
 Antiochos VII. 245
 Antipater, Idumejec 248
 Apollón 233, 249
 Apriés (Chofra), faraon 154
 Arabové 141, 202n, 211
 Aramejci 76, 114, 122, 126, 133–136,
 138, 141, 145, 165, 168, 170
 Aretas III., nabatejský král 247n
 Aristobúlos I. 246
 Aristobúlos II. 248
 Áron 238
 Áron Ben Ašer 26
 Arsinoé II. 249
 Artaxerxés I. Longimanus,
 Xerxův syn 196, 215
 Artaxerxés III. Óchos 196
 Artaxerxés IV. 196
 Artemis, řecká bohyně 249
 Asarhaddon 148–150, 214
 Astarté / Ištar 116n, 185, 220
 Astyagés, médský král 193
 Asyřané 76, 133, 135, 140n, 148, 149,
 181, 185, 190
 Ašera, bohyně 92, 116, 164, 169n,
 173, 192
 Ašera a Baal / JHVH jakožto Baal 184
 Ašera, její astralizace 185
 Ašera v podobě posvátného kůlu
 (1Kr 16,33 2Kr 13,6). 172
 Ašim-bét-el 222
 Aššurbanipal 150
 Aššur-dán II. 126
 Aššur-etel-iláni 149
 Ašurbanipal 148
 Atalja 143
 Atargatis, bohyně 220, 250
 Avastana (Ostanés) 211

- Baal 169
 Baal / Hadad, válečný bůh 76, 116,
 156, 163
 Baal a JHVH 76
 Baal-šamem (nebeský Baal
 či Pán nebes) 175
 Baal-zevuv, ekrónský bůh 178
 Babylónané 76, 153, 181, 203
 Bagoi / Bagoás 222
 Bardyas, Kambýsův bratr
 (řec. Smerdés) 194
 Běl-šarra-usur (biblický Belšasar)
 193
 Bés, egyptský bůh 115, 169

 Dagan, bůh obilí 117
 Dareios I. Hystaspes 194–196, 207,
 212–214, 223
 Dareios II. 196
 Dareios III. Kodomanos 196
 David 81, 129, 130, 142, 223
 David a Šalomoun 81, 129, 132
 Davidova veleříše 17
 Davidovci 213, 224
 Dea Tyria 220
 Delajáš (Šelemjáš 407–401 př. Kr.)
 210, 222
 Démétrios Poliorkétés 235
 Démétrios II. 237, 244n
 Démétrios III. 247
 Démétrios, syn Seleuka IV. 243
 Dionýsos, řecký bůh 249

 Edómci 150–153, 202, 212
 Egyptané 76n, 96, 112, 115, 119, 122,
 149–156, 181, 188, 202
 El, bůh 116, 163
 Ěl trůnící 156
 Elamité 203
 Elijáš a Elíša 186
 Elijáš 75, 186

 Eljakím / Jójakím, judský král 110,
 152, 153, 189
 Eset, Usir a Hor 228
 Ezechiel, prorok 189n, 203n, 224n

 Féničané 77, 126, 133, 141, 199, 211
 Filip (konkurent trůnu Antiocha V.
 Eupatora) 243
 Filip II. Makedonský 196
 Filón Alexandrijský 87
 Flavius Josephus 31, 36

 Gaumata, jeho povstání 194
 Gedaljáš 154, 201, 206n
 Gedeon 125
 Gešem, arabský král 215
 Gubaru / Gobryas, íránský satrapa
 194

 Hadad-ezer 136
 Hasmoneovci 241, 245, 252
 Hathor, egyptská bohyně 115
 Héliodóros 240
 Héliodórova stéla 239
 Héraklés, řecký hérós 221, 241, 249
 Hermés, řecký bůh 221, 249
 Hor 169, 228
 Hor / Charón, chtonický bůh 117
 Hóša 140
 Huta-x-x', syn Pagakanny 195
 Hyrkán, Tóbijášovec 97, 239n
 Hyrkán II. 248

 Chananjáš 210
 Chazael, aramejský král 136n, 143–145
 Chetitě 112, 114
 Chilkijáš, vrchní kněz 186
 Chíram I., týrský král 132
 Chíram II., týrský král 140
 Chizkijáš, syn Achazův, judský král
 141, 145n, 150, 178n, 183, 205

- Isis lactans* 220
 Ištar 116, 185
 Izajáš, prorok 146, 179, 210

 Jaho 222n
 Jamm, bůh 117
 Jan Hyrkán, Šimonův syn 82, 245
 Jari(ch), bůh měsíce (v mezopotámské oblasti pod jménem Sín) 117
 Jarobeám I. 134n, 165, 173
 Jarobeám II. 138, 144
 Jáson 241
 Jauš 154
 Jehú, izraelský král 68, 137
 Jeremjáš, prorok 153n, 187, 189n, 206n
 Jeroným, církevní otec 29
 Jěšua, velekněz 204, 213n
 JHVH a Ašera 92, 164, 169, 185
 JHVH jako bůh Jeruzaléma 169
 JHVH jako bůh počasí 76
 JHVH jako bůh nebes 229
 JHVH z Chebrónu (2Sa 15,7) 169
 JHVH z Izraele / Samaří 168, 170
 JHVH z Témanu 87, 169
 JHVH z Judska / Jeruzaléma 168
 JHVH ze Samaří 87, 169
 JHVH ze Siónu (Ž 99,2) 169
 Jišmael, Davidovec 154, 190, 206
 Jitro / Reguel, kněz, tchán Mojžíšův (Ex 2,16 3,1 18,1.10–12) 163
 Jóachaz, izraelský král 144, 152, 172
 Jóaš, judský král 136, 138
 Jóchanan, jeruzalémský velekněz (Neh 12,22) 222
 Jójakím viz Ejakím / Jójakím
 Jójakín, judský král 153, 203, 206
 Jónatan, Makabejec, Judův nástupce 238, 243n
 Jóram, izraelský král 136
 Josef, Tóbijášovec 237
 Jóšijáš, judský král 150–152, 174, 186, 188
 Jóšijášova reforma kultu 186n, 192
 Jóšua (Jáson), kněz 214n, 238, 230, 240
 Jótam 144
 Juda Makabejský 101, 242n

 Kambýsés 194, 207
 Kartaginci 77
 Kassité 111
 Kémoš, moábský bůh 161, 163, 168
 Kenaanci 74n, 77, 80, 84, 123
 Kénijci / Midjanci 163
 Kléméns Alexandrijský, církevní učitel 162
 Kleopatra I. 239
 Kós / Kaus, edómský bůh (= Apollón) 163, 168, 250
 Kotar-wa-chasis 117
 Kroisos, lýdský král 193
 Kyaxarés, médský král 149
 Kýros II., perský král 149, 193, 212–214, 225
 Kýrův edikt 214
 Kýrův nástup 204

 Lysias (1Mak 6) 243

 Maat, egyptská bohyně 115
 Makabejci 81, 243n, 252
 Marduk / Merodak, bůh 193, 218, 225
 Mardukovi kněží 193
 Matanjáš / Sidkijáš 153, 242
 Matatjáš, kněz, syn Hasmóna 241
 Menachém, izraelský král 139
 Menaše, král 148, 150, 183–185, 205
 Menašeho nábožensko-politická opatření 184
 Menelaos, kněz 238, 241–243, 251
 Menelaos veleknězem v Jeruzalémě 242
 Merenptah, faraon 80, 113
 Merenptahova stéla 113

- Měša, moábský král 130, 162, 171
 Měšova stéla 41, 133, 136, 160n, 169, 171, 176
 Micheáš, prorok 24, 179
 Milkom, bůh Amónu 133, 168
 Mojžíš 74, 82, 87, 122, 163, 223
 Mordokaj a Ester 101
 Mót, bůh 116
- Nabatejci 212, 247
 Nabonid, poslední novobabylónský krále 149, 154, 193n, 225
 Nabonidův nápis z východního Jordánska 41
 Nabopolassar, generál 149
 Nabú / Nebó 218
 Nabukadnezar II. 111, 148n, 153, 193, 200
 Nahum, prorok 187
 Nebúzaradán 206
 Neftalí, kmen 126
 Nehemjáš 81, 209, 212, 215–217
 Neko II., faraon 149, 152
 Nikanórův den 101
 Niké, bohyně 221
 Noe 99
- Omrí 83, 135n, 171n
 Omríjovci 135, 143n, 171, 175n
 Oniáš II. 237, 239
 Oniáš III., syn Šimona II. 240
 Oniáš III./IV. 97, 252
 Oniáš IV. 240
 Oniášovci 240
 Órigenés 29
 Ostanés 222
 Ozeáš, prorok 39
- Padi, král Ekrónu 146
 Pallas Athéna 228, 249
 „Pán pštrosů“ 168, 177
 Parmenión, generál 234
- Parthové 234, 237, 243, 245
 Pekach, izraelský král 140
 Pelištejci 76, 82–84, 118, 122, 131, 143
 Perseus 221
 Peršané 77, 81, 249
 Pompeius 233n, 248
 Psametik I. 148
 Ptah, egyptský bůh 115
 Ptolemaiovcí 233–237
 Ptolemaios I. Sótér 233n, 249
 Ptolemaios II. Filadelfos 28, 249
 Ptolemaios III. Euergetés 235, 237
 Ptolemaios IV. Filopatór 233, 237, 249
 Ptolemaios V. Epifanés 237
 Ptolemaios VI. Filométór 235, 239
- Ramesse III. 118
 Ramesse VI. 119
 Refájci 105
 Re-Harachtej, egyptský bůh 115
 Rechabeám 141n
 Resín, damašský král 139n
- Řekové 77, 211
 Římané 77, 237
- Sádokovci 230, 238, 241, 245
 Salmanassar III. 41, 133, 137
 Salmanassar V. (biblický Šalmaneser) 140
 Samařané 27, 82n
 Sanbalat I. 210
 Sanbalat III. 210
 Sargon II. 140n, 144, 146, 148, 173, 210
 Saul 129–132
 Saul a David 165
 Saul jako panovník nad Benjamínem, Efrajimem a Gileádem (1Sa 14,52; 22,6; 2Sa 2,9) 130
 Saul jako velitel kmenového svazu 130
 Scipio Asiaticus 239

- Seleukovci 233–235, 237, 240–245,
 249, 251
 Seleukos I. Nikatór 233
 Seleukos IV. Filopatór 234, 239n
 Serajáš poslední velekněz (2Kr 25,18)
 204
 Sidkijáš, poslední judský král 154
 Sín, bůh měsíce 168, 193
 Sinacherib (biblický Sancherib) 146,
 148, 203
 Sín-šarra-iškun 149
 Sofonjáš, prorok 187
 Sua, král Gilzanu 68

 Šáfan, písař 186
 Šalim, bůh večerních červánků nebo
 večernice 117
 Šalomoun 81, 131n, 142, 165
 Šamaš, bůh slunce 117
 Šapšu, slunce 117
 Šelemjáš Samařský, Sanbalatovec 222
 Šéšbasar 209, 213n
 Šešonk I., faraon (biblický Šíšak)
 129, 132

 Šimon II., syn Oniáše II. 239
 Šimon Makabejský 237, 244

 Tachos, egyptský vládce 196
 Tatenaj (Ezd 5,3.6.6.13) 195
 Tenej Sidónský 196
 Tiglatpileser III. 139n, 145
 Tóbijášovci 236n, 239n
 Tritozajáš 229, 231
 Tyché 220

 Uzijáš 144

 Xerxés 194

 Zacharjášovo vidění tváře JHVH
 230
 Zarathuštra 232
 Zenónův archiv 236
 Zerubábel, Davidovec 204, 209n,
 213–215, 238
 Zeus, řecký bůh 249
 Zeus Xenios / Hellénios 251

Rejstřík místních názvů

- aelia capitolina* 83
 Aj 123
 Akko 109, 208
 Akra 241, 243
 Alexandrie 25, 29, 233, 236
 al-Jahúd 203, 224
 Amathús 248
 Amón 76, 106, 127, 133, 140, 146,
 154, 226
 Anatólie 18, 43, 109
 Antilibanon 105n
 Antiochie 233, 240
 Arab Gešem / Gešamu 212
 Arábie 109, 226
 Arábie, jižní 222
 Arábie, novobabylónská provincie
 202
 Arad 41, 90, 111, 152, 155, 169, 177,
 179n, 187, 189
 Arad, oltář 179
 Arad, ostraka 162
 Aram Damašek 126, 132–138
 Arnón, řeka 106
 Asýrie 146
 Ašdód 83, 118, 144, 148, 153, 182
 Aškalón 80, 83, 113, 118, 153, 220, 236
 Aššur 126, 149
 Atarót 136, 161
 Athény 194
 Azeka 154, 212

 Babylón 98, 111, 154, 193
 Babylónie 101, 133, 139, 193–195,
 203, 207n, 214, 216, 218, 224–228,
 234
 Babylónie a Zaeufratí, velkosatrapie
 195, 207n
 Babylónská říše 151
 Bášán 106
 Beer-šeba 105n, 109, 250
 Benjamín, oblast kmene 142, 182
 Behistún 195, 223
 Bét-el 92, 121, 152, 157, 165,
 172–174, 182, 189, 202, 211, 227
 Betsaida 126, 137, 170, 172, 176
 Bét-súr 212
 Bét-šeán 39, 90, 97, 103, 117, 119,
 128, 155–159, 176
 Bet-šeán / Skythopolis 236, 250
 Bétšeánská rovina 141, 119, 170
 Bét-šemeš 39, 83, 117, 144, 156
 Byblos 36, 77, 126

 Damašek 109, 133, 136n, 145
 Dan 41, 81, 106, 130, 134, 137, 141,
 165, 170–177, 219
 Delfy 249
 Délos 226, 249
 Délos, nápisy z 219
 Dibon 161
 Didyma 249
 Dór 140, 199, 219, 236, 250
 Dótan (tzv. *bullsite*) 155n
 Dúr-Katlimmu 200

 Ebla 116
 Edóm 76, 106, 127, 140, 146, 154, 189,
 226
 Efrajim 125
 Efrajimská vysočina 106

- Egypt 18, 41, 43, 74, 82, 84, 98, 106,
 109–114, 122, 141, 148, 150, 152,
 154, 156, 162, 175–180, 190, 194,
 196, 226, 228, 233, 245
 Egypt, helénistický 226
 Ejlat / Akaba 106
 Ekbatana 194
 Ekrón 41, 83, 90, 118, 146, 148, 151,
 153, 176, 178, 181*n*, 201
 Elefantina (ostrov na Nilu u Asuánu)
 42, 96, 97, 101, 164, 205, 218, 222*n*
 Eljakín 219
 Elteka 148
 Emar 116
 Én-gedí 90

 Fajjúm 235
 Fénicie 80–84, 136, 168, 177, 228, 235

 Galilea 134, 136*n*, 140*n*, 150, 170,
 200, 202, 208, 217–219, 236, 243,
 246, 248
 Gat 83, 118, 138, 144*n*
 Gáza 77, 80, 83, 109, 117*n*, 129, 140,
 148, 156, 182, 200, 220, 234, 236
 Genezaretské jezero 80, 106, 119,
 126, 138, 168
 Gerizím, hora 82, 83, 97, 219, 250
 Gešúr, aramejské kmenové království
 126, 132, 134
 Gezer 39, 41, 80, 113*n*, 128*n*, 135,
 155, 176, 221
 Gibeón 202
 Gíchonský pramen 146
 Gilat 90
 Gileád 106, 125, 138, 243

 Haurán 250
 Helléspont (dnešní Dardanely) 234
 Hermón, hora 105*n*

 Chabúr 114
 Cháran, náboženské centrum
 Aramejců 168
 Chasór 39, 109, 114, 128, 134*n*, 137,
 155*n*, 166, 170, 176*n*, 179
 Chattuša 118
 Chebrón 109, 140
 Chirbet el-Kóm 41, 162, 164
 Chirbet el-Mšáš 121
 Chirbet ez-Zeraqón 90
 Chula, jezero 106

 Idumea (Edóm), perská provincie
 41, 212, 236, 243, 245*n*
 Idumea, východní 248
 Imér 203
 Indie 234
 Ipsus 235
 Írán 43
 Iráq el-Emír 97, 239
 Izrael, severní království 24

 Jabok 106
 Jafa 82, 118, 199, 219
 Jachaz 136
 Jamnie viz Javne
 Jarmúk, řeka 106
 Javne 144, 151, 159, 236
 Jehud 77, 81, 83
 Jenoám 80
 Jericho 117, 123
 Jeruzalém 81–83, 87, 92, 109, 111,
 117, 128*n*, 134, 141–151, 165, 172,
 177–183, 188*n*, 191*n*, 200, 202, 210,
 213, 216–218, 227, 235–244, 247*n*,
 250*n*
 Jeruzalém, dobytí 153*n*
 Jeruzalém jako jediné legitimní místo
 kultu 186
 Jeruzalém jako rezidenční město
 JHVH 230

- Jeruzalém, městský chrám 167
 Jeruzalém, oficiální kult 167
 Jizreel 135, 137, 140, 176
 Jizreelská rovina 106, 109, 134, 138, 140n, 170
 Jordán 77
 Jordánsko, východní 43, 121, 127, 130, 133, 136, 170, 236, 246
 Jordánsko, západní 43, 106, 133
 Judská poušť 26, 41
 Judská vysočina 106, 127, 236
- Kádeš-barnea 153
 Kaisareia 97
 Karkemíš 149, 153
 Karmel 106, 109
 Karnak 80
 Kasifja 203
 Katna 109
 Kedar, říše 212
 Kanaan 73–75, 77, 80, 83n, 112, 114, 123
 Kanaan, egyptská provincie 115, 119, 122, 123
 Kerúb-adán 203
 Ketef Hinom 41, 103, 202, 210
 Kineret 119, 134, 138, 150, 170
 Kineret, gešúrské město 126
 Klaros 249
 Koilé Sýrie 237
 Koilé Sýrie a Fénicie 240
 Kumrán 25, 27, 29, 31, 36, 252
 Kúntilet Adžrúd 41, 87, 143, 162, 164, 169, 173
 Kypr 41, 43, 77, 126, 156, 168
- Lakíš 41, 43, 60, 115, 119, 127, 144, 146, 151, 154, 156, 159, 177, 192, 202, 207, 219–222, 250
 Lakíš, ostraka 154, 162
 Laodikeia, fénická 80
 Leontopolis 97, 240, 252
- Libanon, pohoří 105
 Lyda (dnešní Lód) 247
- Magnésie v Malé Asii 234, 239
 Machaerus 248
 Makmíš 219
 Masada 27
 Mecad Chašavjahu 41, 151, 188
 Megido 39, 90, 103, 114n, 119, 127–129, 132, 134n, 137, 140n, 149, 152, 156, 170, 176n, 222
 Megido, asyrská provincie 140
 Memfis 148
 Mezopotámie 18, 43, 109, 111, 133
 Migdól, judské osady v 205
 Mispa 92, 145, 154, 177, 189, 192, 201, 202, 206n, 216, 222, 227
 Micpe Jamim 219
 Mitanni 112
 Moáb (státní bůh Kémoš) 76, 106, 127, 131, 133, 140, 146, 154, 136, 161
 Modein 245
 Mrtvé moře 77, 106
- Nabatea 245
 Nabí Júnus 219
 Naharija 114
 Nachal Chever 27
 Nebó 161, 169, 171, 176
 Negev (Arad VI, Kádeš-barnea) 202
 Negev 106, 128, 150, 152, 179, 182, 189, 200, 202
 Nehardea 203
 Nil, delta 235
 Ninive 149, 152, 203
 Nippur 203
- Pasargady 194
 Penúel 134
 Perea 248
 Perinthos v Thrákii, bitva u 196

- Persepolis 194
 Petra 109
 Pumbedita 203

 Rages, médské město 232
 Ramat Rachel 150, 154, 201*n*, 216
 Rechób 128

 Řecko 228

 Samaria 81, 135, 140, 173
 Samaří 41, 81, 83, 92, 97, 111, 135,
 138, 140, 145, 149*n*, 169, 172,
 174–177, 200, 207–210, 218, 221*n*,
 234, 245, 248, 250
 Samaří, dobytí 132
 Samaří, hyparchie 236
 Samařsko 141, 150, 202, 208, 251
 Samařsko, provincie 188
 Sankt-Peterburg 26
 Serábit el-Chádím (Sinaj) 115
 Sereď, řeka 106
 Sidón 105, 109, 132, 146, 199, 208
 Síchem viz Šekem
 Sinaj, hora 163
 Sión, hora 219, 239
 Sipparu 203
 Skythopolis (Bét-šeán) 236
 Sparta 194
 Sura 203
 Súsy 194
 Sýrie 18, 39, 43, 90, 104, 109, 116, 132,
 139, 153, 175, 177, 247*n*
 Sýrie, severní a střední 118
 Sýrie a Fénicie, ptolemaiiovská
 provincie 235
 Syropalestina 149

 Šáronská rovina 199
 Šefela 119, 142, 146, 148, 150, 154,
 178, 182, 188, 208
 Šefela (Lakiš II) 202
 Šefela, severní 202
 Šekem 82, 109, 134, 166
 Šekem a hora Gerizím 27
 Šílo 41, 156
 Šílo, tunel v 145

 Taanak 39, 159
 Tachpanchésos (Dafné) v dolním
 Egyptě 205
 Taurus, pohoří 234, 239
 Tel Abíb 203
 Tel-charša 203
 Tel-melach 203
 Tell Abú Hawwám 118, 155*n*
 Tell Bét-mirsim 179
 Tell Dér Allá 41
 Tell el-Amárna 41
 Tell el-Fári'a 83
 Tell el-Qasíla 155
 Tell eš-Šerí'a 190
 Théby (Egypt) 148
 Tiberias 26
 Timna 115, 153
 Tirsá 134
 Túr Abdín 114
 Týros 109, 126, 132, 136, 206, 234, 239

 Ugarit 105, 116*n*
 Uštánu, satrapie 195

 vádí Araba 106
 vádí ed-Dálíje 97, 221, 234
 vádí el-Aríš 77, 106
 vádí Ghazza 77, 106
 vádí Murabba'át 27

 Zaeufratí 194*n*
 Zaeufratí, satrapie 234
 Zajordání 105, 134, 140, 171, 191, 200

Rejstřík věcný

- akkadština 40n
alfabetické písmo moábské, amónské,
edómské a starohebrejské 39
amfiktyonie staroizraelská 158
ammónština 39
amorejština 39
amulety 252
amulety z Ketef Hinom 162
anály 85, 134
anály královské 20
analýza slovního pole 50
andělé a démoni 232
anikoničnost 168, 229
antiurbánní proces 124
apamejský mír 239
apokalypsy 250
apokalyptická obnova 232
apokalyptické scénáře 251
apokalyptika 231
apokryfy 29, 36, 37
Aquila, řecký překlad hebrejské Bible
27, 29
arabština 40
aramejština 27, 29, 39–41, 199
archeobotanika 19
archeologie enviromentální 55
archeologie krajiny 55
archeologie Palestíny 18, 37
architektura sakrální 217
astralizace a lunarizace místních
panteonů 184
atleti 221
baalismus 75
babylónská dobytí Jeruzaléma 202
Bar Kochbovo povstání 30
betyly 92
Biblia Hebraica Stuttgartensia 26
biblická archeologie 19, 23
biblická epigrafika 64
biblická ikonografie 23, 43, 64
bitva u Gaugamel 199
bitva u Issu 199
bitva u Jericha 248
bitva u Magnésie 239
bitva u Paneia (pozdější Caesarea
Filipova) 237
bohoslužba 226
bohoslužba slova namísto oběti 226
bůh počasí 192
bůh-válečník nejvyšší 192
bůh z Danu 171
canonical approach 51
centralizace kultu v Jeruzalém 186
centrální svatyně JHVH 158
centrální svatyně v Jeruzalémě (Dt 12)
96
Codex Alexandrinus 28
Codex Sinaiticus 28
Codex Vaticanus 28
čeleď / klan (hebr. *mišpacha*) 125
černý obelisk asyrského krále
Salmanassara III. 68
čistota vnější (kulturní) versus čistota
vnitřní 253
čistota ztotožněná se spravedlností
(Jb 17,9) 253

- daňová zátěž 230
 davidovský královský dům 205, 210
 dějepisectví 84n
 dějiny redakce 47
 dějiny textu předliterární 49
 dějiny tradice 50
 dějiny žánrů 49
 Den smíření 101, 238
 dendrochronologie 58
 deportace Judejců 203
 deportace 141
 Desatero (Ex 34,21) 102
 deurbanizace 119
 deuterokanonické knihy 29–32, 37
 deuteronomismus 96, 153, 188
 deuteronomismus exilní 225
 deuteronomistický program 100
 deuteronomistický příkaz centrali-
 zace kultu 223
 dialekty východo- a západoaramejské
 40
 diaspora 98, 211, 218, 223, 227
 diaspora, alexandrijská 235
 diasporní společenství judské 211
 dittografie 46
 doba babylónsko-perská 18
 doba helénisticko-římská 18
 doba makabejská 18
 doba pomakabejská 32
 doba železná 18
 dobytí Egypta Nabukadnezarem II.
 206
 dobytí Jericha 21
 dodržování šabatu 216
 dopis Adónův 42
 dopis z Mari 77
 druhý chrám v Jeruzalémě 76, 96, 170,
 229
 dualismus 232
 edómština 39
 egyptská božstva (Ptah, Hathor) 156
 egyptské / egyptizující motivy 180
 egyptština 41
 elamština 41
 epigrafické nálezy 20, 37
 Epos o Gilgamešovi 39
 etiopské knize Henochově 105
 etnarcha (*hégúmenos*) 235, 238, 244
 exegeze 44, 50
 exegeze v kontextu biblického
 kánonu 51
 exegeze vnitrobiblická 50
 exil 193, 202–206, 211, 213, 224,
 226–228, 230
 exilní společenství 203
 exodus 18
 farizejové 245, 248
 fénická města na pobřeží Středo-
 zemního moře 18
 feničtina 41
 feničtina–punština 39
 figurky koní s jezdci 192
 financování obětí 230
 formulování exkluzivity JHVH 226
 Gezerský kalendář 110
 gileádština 39
 glyptika 221
 gymnasion 235
 haplografie 46
 hasmoneovský stát 246, 248
 hebrejská epigrafika 62, 64
 hebrejské písmo a jazyk 40
 hebrejský kánon 29
 hebrejščina 39
 helénismus 28
 helénistické myšlení 242
 helénistický životní styl 242n
 helenizace 250
 helenizace Jeruzaléma 241
 helenizace kultu JHVH 241

- helenizační politika Seleukovců 242
 henoteismus 86–88
 Hexapla 27, 29
 historická topografie 61
 historickokritická metoda 45, 88
 homoioarkton 46
 homoioteleuton 46
 hospodářský význam chrámu 230
 hospodářství soběstačné 210
 hřích Jarobeáma 165, 172
 hyparchie / eparchie 236

chapiru / apirú 112, 114, 124, 130
 chasidové (zbožní) 242, 245, 251
 chetitština 41
chirbet 56
 chrám antový 90
 chrám na hoře Gerizím 236, 241, 245, 252
 chrám v Araadu 179
 chrám v Jeruzalémě 228
 chrám v Jeruzalémě, znovuvybudování 18
 chrám v Leontopoli 252
 chrám v Samaří zasvěcený Baalovi 172
 chrám, jeho podoba 251
 chrám, jeho očištění 242
 chrámový kult v Jeruzalémě 96, 227
 chrámový poklad 240
 chrámy městské 179
 chrámy migdolské 90
 chronistická redakce 229
 chronologie absolutní 58
 chronologie relativní 58
 chronologie „vysoká“ a „nízká“ 59

 identifikace bohů (Astarté s Afroditou, Melkarta s Héraklem, Baal-šamema s Diem) 250
 individuální vztah k Bohu 253
interpretatio graeca autochtonních božstev 249n

 Jakín a Bóaz (1Kr 7,21) 166
 jihohebrejščina 39
 jména jahvoformní 172

 kadidlová stezka 200
kaige-Theodotión, řecký překlad hebrejské Bible 29
 kalendář babylónský 230
 kalendář obětí v Nu 28n 101
 kalendář solární / lunisolární 252
 kalendář svátků v Lv 23 101
 kánon 30
 kánon křesťanský 31
 kánon židovský 31
 kanonizace 30, 231
 kanonizace starozákonních spisů 31
 kenaanské jazyky 40, 62
 kenijská nebo midjánská hypotéza 163
 Ketuvim (Spisy) 32
 kmenové státy 124n, 130
 kněžský pramen Pentateuchu 238
 kněžstvo stálé 88
 kodex Petropolitanus, dříve Lenigradensis 26
 komunikační pragmatika 66
 koncept jedinečnosti JHVH 225
 konec království judského 169
 konflikt mezi příznivci tradičního a helenizovaného způsobu života 242
 konoidy 218
 konsonantní písmo 63
 kontinuita jazyka 124
 kontinuita kultu JHVH 214
 korespondence z Tell el-Amárny 115
 královská ideologie achaimenovská 199
 královská ideologie starověká orientální 188
 království davidovské 210
 království hasmoneovské 97, 237

- kritika formy 48
 kritika ze strany proroků 139
 krize moudrosti 233
 kult Alexandra Velikého 233
 kult býka (Bét-el, Dan) 172, 174
 kult domácí, hroby 192
 kult dynastický ptolemaiovský 249
 kult héróů 249
 kult JHVH a Ašery v Samaří 173
 kult JHVH v Danu 171
 kult JHVH v Jeruzalémě 190
 kult JHVH v Leontopoli 252
 kult JHVH v Mispě / Bét-elu (Jr 41,5) 190
 kult, jeho laicizace 243
 kult, jeho personál 230
 kult každodenní a sváteční 89
 kult lokální ve venkovních svatyních / v domě 159
 kult mrtvých 17
 kult oficiální 99
 kult na hoře Gerizím 248
 kultu předků 89
 kult v Bét-elu 227
 kult v Elefantině 223
 kult ve výklencích 88
 kultická reforma za krále Jóšijáše 180
 kultické hostiny 89
 kultické sošky bohyň 159
 kulty autochtonní 194
 kumránské texty 252

 levité 230
 literární druhy 47
 literární kritika 47
 liturgie a modlitba 252
 lunarizace a astralizace systému náboženských symbolů 181

 macevy 92, 157, 174, 177, 179
 Macot 98–100
 Macot jako podzimní svátek (Lv 23,42n) 99
 Macot v Ex 23,15; 34,18; 12,17 99
 magie 75
 masora, masoreti 26, 46
 masoretská skupina textů 24–27, 29
 masoretská vokalizace 162
mašal („přísloví, výrok“) 49
 měnová reforma 235
 měsíční bůh z Cháranu 191
 metody topografické, klimatologické, antropologické, botanické, zoologické 23
 mince 43
 minuskulní či kurzívou psané rukopisy 28
 místo v životě („Sitz im Leben“) 63
 moáština 39
 modlitby 226
 modlitební směr k Jeruzalému (Da 6,11n; 1Kr 8,48) 226
 monetarizace hospodářství 236
 monolatrie boha Sína 225
 monolatrie 86–88, 186, 188
 monoteismus 86, 168, 170, 231
 monoteismus výlučný 252
 monoteistický jahvismus 87
 možnost čistoty před Bohem (Př 20,9; Jb 4,17) 253

 náboženská politika seleukovská 242
 náboženský universalismus 229
 náboženství fénické 217
 náboženství (Izraele a) Judska jako původně anikonické 180
 nápisy na kultických předmětech 63
 nápisy z Chirbet Bét-lechi 162
 nástup Makedonců 217

- návrat chrámového náčiní do Jeruzaléma (Ezd 1,8–11) 213
 návršní svatyně (hebr. *bamot*) 89, 155
 Neviim 32
new literary criticism neboli naratologie 51
 nová smlouva 37
 Novoasyrská říše 133, 139, 148, 150
 Novobabylónská říše 149
 novoluní 97, 102
 nucená helenizace Judeje 250
 nucená helenizace Antiochem IV. Epifanem 251
 nucená judaizace 252
nun inversum a puncta extraordinaria, ketiv / kere 26
- oběti zemřelým 104
 objekty anikonické 89, 92
 objekty antropomorfní 89
 objekty symbolické 92
 objekty teriomorfní 89, 92
 obnovení druhého chrámu 238
 obnovení oficiálního kultu v Jeruzalémě 96
 obnovení smlouvy (Dt 31,10; Neh 8,14) 100
 obřízka 89, 235, 241, 252
 obřízka a dodržování Tóry 245n
 obřízka malých dětí 226
 očekávání královské vlády JHVH 224
 oddělení Pesachu od rodinného kultu 100
 odchod Sádokovců do pouště 252
 oficiální kult JHVH v severním království 176
 oficiální kult severního království 165
 oficiální kult v Jeruzalémě 185
 oficiální kult vládnoucí dynastie 170
 opevnění Jeruzaléma 215
 osobní jména theoforní 169
 osobní kult v obytném domě 89
- osobní zbožnost 232
 ostraka 41
 otroctví Egyptě 102
- palácová architektura 142
 Papyry Fouad 266 a Ryland 458 29
 papyrus Pesach Macot 101
 péče o chudé a almužny 232
 pečetní amulety 168
 pelištejská města 126, 132, 142, 156
 Pentateuch 50
 personifikovaná Moudrost (Př 8,22–31; Mdr 9,1–11) 229
 perština 40
 Pesach spojený se svátkem Macot (Dt 16,1–8) 99
 Pesach 98–100, 186, 223
 pesachový rituál potírání krví 101
 Pešita, syrský překlad hebrejské Bible 25, 29
 písmo kvadrátní 63
 písmo starohebrejské 27
 písmo starokenaanské 39, 63
 písmo starořecké 39
 písmo ugaritské klínové 39
 podsvětí (hebr. *šeol*) 104
 poexilní doba 22, 230, 238
 poexilní společenství 99
 poexilní židovství 24
 pohřby 89
 pohřební hostina 104
 pohřební rituály 103
 pojídání nekvašených chlebů 99
 politika properská 225
 polyjahvismus 87, 169
 polyteismus 75, 86, 88, 169, 223
 polyteismus monarchický 87
 pomazání (Ex 28n) 238
 poslušnosti Tóry 253
 postavení na roveň JHVH a nejvyššího řeckého boha Dia 250
 posvěcení chrámu (1Kr 8,2) 100

- posvěcení oltáře navrátilci z exilu
(Ezd 3,4) 100
- poušť versus úrodná země 75
- poutě a prorocké školy
(2Kr 2,2n; 2,23) 174
- povstání Makabejských 18, 242
- povstání proti Seleukovcům 242
- požadavek monoteismu (Iz 45,5n)
225
- prameny archeologické 21
- prameny ikonografické 19–21, 37, 42
- prameny mimobiblické 227
- prameny mimobiblické hebrejské 63
- prameny primární 19, 22
- prameny sekundární 19, 22
- prameny terciální a kvartérní 19, 22
- pravidla čistoty (Lv 21,10–15) 238
- proměna Jeruzaléma v řeckou *polis*
242
- prorocví eschatologická 231
- proselyté 235
- prostasia tú laú* 237
- protiklad mezi JHVH a Ašerou 184
- protiklad mezi JHVH a Baalem 75
- (proto)masoretská skupina textů 27,
31
- provincia syria palaestina* 83, 84
- provincie Arábie 212
- provincie Jehud 207–218, 220, 228,
231, 234
- provincie Samařsko 195, 214
- provincie v čele s guvernéry
(Karnajim, Haurán, Gileád,
Amón, Moáb, Galilea) 208
- provoz jeruzalémského chrámu 251
- předexilní teologie Siónu s před-
stavou chrámu jakožto sídla
královského boha JHVH 229
- předsamařské texty 27
- předsín (*antecella*) 90
- přerušení sádokovské linie
ve velekněžském úřadu 252
- předpisy jídelní 231
- převzetí země 122–124
- příkázání Tóry 252
- pseudepigrafy 29, 36
- rabínská literatura 82
- rabínská synoda v Javne / Jamnii 31
- recepcie egyptské symboliky vládců
180
- restaurace království 231
- reurbanizace 127–129
- rituál apotropaický 100
- rituální oplakávání Tamúza (Ez 8,14)
98
- rituály smuteční 104
- za boha Hadad-rimóna (Za 12,11)
98
- rod / kmen (*ševet*) 125
- rukopisy majuskulní / psané unciálou
28
- řecký jazyk a představy 249
- řecký kult vládců 249
- řečtí bohové a héroové 249
- řečtí žoldnéři 188
- řečtina 40
- řečtina jakožto *lingua franca* 235
- sádokovská linie 238
- sádokovští kněží 252
- saducejové 251
- samaritáni 81, 97
- samaritánský Pentateuch 27, 82
- satan / ďábel 232
- Satan jako nebeský žalobce (Za 3,1n)
232
- Septuaginta (LXX) 25, 27n, 31, 37
- „Sitz im Leben“ 49
- skalní dóm 166
- slunce, měsíc a hvězdy jako božstva
67
- sluneční bůh 192

- sluneční svatyně 219
 služební řády kněží 252
 sochy býka v Bét-elu (1Kr 12,26nn)
 173
 solarizace JHVH (Iz 59,9; 60,1–3;
 Mal 3,20) 229
 solarizace místních panteonů 180
 spojení mezi JHVH a Elem 164
 spojení Pesachu se svátkem Macot
 101
 spojování Baala / Hadada s Anat
 a Ela s Ašerou 164
 společenství kumránské 111, 241, 252
 srovnávací stratigrafie 58
 stanovení svátečních dnů 252
 starokenaanština 39
 stavba městských hradeb Jeruzaléma
 215
 stavba paláců 141
 stravovací předpisy 235
 striktní zákaz zobrazování 252
 středohebrejšтина 40
 sumerština 41
 svatby 89
 svátek Stánků 98n, 247
 svátek Týdnů 98n
 svatostánek (*cella*) 90
 svatyně pod širým nebem 88, 155, 157
 svatyně přenosná 18
 Symmachos, řecký překlad hebrejské
 Bible 27, 29
 synagoga 226
synoikismos 216
 systém pronájmu daní 236
- šabat 97, 102, 211, 223, 226, 231, 235,
 252
 šasu 112, 114, 124, 163
 Šema Jizrael 87
 školství 31
 školství mezopotámské 30
- TaNaK nebo Tenach 32
 targumy 25, 27, 29
 targum z káhirske genízy 30
 tázání po stvoření světa (viz Jr 27,5)
 192
 tažení Chazaelovo (840/830/825) 60
 tažení Šešonka I. (926/920/917) 60
 tělesné vzkříšení mrtvých 232
tell, pl. *tulul* 56
 teokracie / hierokracie 231
 teologizovaná moudrost 232
 terakoty holubic 192
 teritoriální stát 139, 144
 termoluminiscence 58
 tetragram 162
 text tiberiádký 26
 textová kritika 28, 45
textus receptus 26
 texty protomasoretské 26
 texty starozákonní jako pramen
 pro dějiny 24
 texty z Dúr-Katlimmu či z al-Jahúdu
 41
 texty z Judské pouště 27
 texty z Kumránu 97
 Theodotión, řecký překlad hebrejské
 Bible 27
timé archieratiké 237
 titul etnarchy 236
 toparchie 236
 topografie Palestiny 62
 Tóra (Zákon) 32
 Tóra erotizována 253
 tradice městského chrámu 155
 tradované látky, představy a motivy
 50
- uctívání Ašery v Jehudu perské doby
 229
 ugaritština 39, 41
 ukládání peněz v jeruzalémském
 chrámu (2Mak 3,11) 240

- úlitby 104
- uprchlíci z Egypta 123
- uprchnutí izraelských elit do Jeruzaléma 182
- urbanizace a solarizace JHVH 175
- urbanizace Palestiny 236
- Urtext* 25
- užívání jmen egyptských bohů 217
- válečná technika falangy 188
- velekněz (*archiereús*) 244
- velekněz (*ha-kohen ha-gadol*) 238
- velkosatrapie a podsatrapie 194
- vokalizace, akcenty a aparát masory 26
- vrchní kněz (*kohen ha-roš*) 238
- Vulgáta 25, 27, 29, 32, 37
- vybudování vlastního židovského státu 244
- vyobrazení bohů antropomorfní 92
- vyobrazení lidí a bohů 68
- vysvěcení chrámu 215
- vyvolávání mrtvých z podsvětí 104
- vztah exegeze a biblické archeologie 23
- vztah mezi JHVH a Elem 175
- zákaz dodržování Zákona 242
- zákaz smíšených sňatků 231
- zákaz zobrazování 42, 226
- zákaz zobrazování v kultu JHVH 231
- zánik severního království 169
- zaopatření kněží 230
- zbožnost rodinná 88
- zlý duch (Angra Mainju, později Ahriman) 232
- „znesvěcující ohavnost“ (znečištění chrám a oltáře) 241, 252
- zničení chrámu Babylónany (2Kr 25,9) 167
- zničení Samaří 205
- znovuvybudování jeruzalémského obětního oltáře (Ezd 3,2n) 214
- znovuvysvěcení chrámu 18, 251
- znovuvysvěcení chrámu roku 164 př. Kr. 242
- zoroastrismus 225, 232
- zrušení státního kultu vázaného na krále 230
- zvěstování Mesiáše 251
- život podle Tóry 243